

4. Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы / Дмитрий Сергеевич Лихачев. – Ленинград: Искусство, 1967. – 360 с.
5. Лотман Ю.М. Каноническое искусство как информационный парадокс / Ю.М. Лотман // Статьи по семиотике культуры и искусства (Серия "Мир искусств"). – СПб.: Академический проект, 2002. – С. 314-321.
6. Мазаев А.И. Проблема синтеза искусств в эстетике русского символизма / А.И.Мазаев. – М.: Наука, 1992. – 326 с.
7. Мешалкин В.В. Влияние Святой Горы Афон на монашеские традиции Восточной Европы / Предисл. свящ. Игоря Якимчука / В.В.Мешалкин – М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2009. – 184 с., ил.
8. Монин М.А. Проблема православной культуры [Электронный ресурс] / Максим Александрович Монин. – Режим доступа: <https://sites.google.com/site/lubitelkultury/Home-3>.
9. Мурина Е.Б. Проблемы синтеза пространственных искусств: (Очерки теории) / Е.Б.Мурина. – М.: Искусство, 1982. – 192 с.
10. Орлова Т.І. Естетика синтезу: категорії, універсалії, парадигми / Т.І.Орлова. – К.: Абрис, 2002. – 160 с.
11. Тарабукин Н.М. Смысл иконы. [Электронный ресурс] / Николай Михайлович Тарабукин. – М.: Из-во Православного Братства Святителя Филарета Московского, 2001. – 224 с., ил. – Режим доступа: <http://nesusvet.narod.ru/ico/books/tarabukin>.
12. Флоренский П.А. Избранные труды по искусству. – М.: Изо. искусство, 1996. – 335 с.
13. Хоружий С.С. Очерки синергийной антропологии / С.С.Хоружий. – М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2005. – 408 с.

УДК 130.2

Анастасія Володимирівна Зайцева
аспірантка Київського національного університету
культури і мистецтв

ДИТЯЧІ РОЗВАЖАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІ ТЕЛЕПЕРЕДАЧІ

У статті проаналізовано досвід створення дитячих розважально-пізнавальних телепередач та їх освітньо-виховне значення.

Ключові слова: культура, дитяче телебачення, дитяча аудиторія, підліткова аудиторія, розважально-пізнавальні телевізійні передачі, телевізійний канал, телевізійна гра.

The experience in the creating children's entertainment and educational television programs and their educational value is analyzed in this article.

Keywords: culture, children's TV, TV show, children's audience, teenage audience, entertaining and educational television programs, television channel, TV game.

В історії духовної культури існує закономірність успадкування від покоління до покоління казки, повчального оповідання, мальованого або лялькового мультфільму як своєрідної школи життя. Зазначене спонукає письменників, сценаристів і режисерів, художників і акторів презентувати ці продукти людської творчості масовій дитячій аудиторії засобами телебачення.

Дитячій складовій українського телебачення завжди приділялася велика увага як в теоретичному аспекті, так і в практичному. Але через недостатню розвиненість в сучасній Україні мережі дитячого телемовлення, обсяг сучасних вітчизняних досліджень з проблематики дитячого телебачення є незначним порівняно із зарубіжними. Та й основний масив спеціальних праць з вивчення особливостей розвитку телепродукту (З. Кейліна [4], В. Саппак [8], А. Строева [9] та ін.) припадає на радянський період, коли виробництво телепрограм, призначених для дітей, мало системний характер.

Розвиток глобального телебачення та його особливо проникної форми – Internet зумовив необхідність захисту дітей від небажаного їх впливу шляхом відповідного вдосконалення системи позитивного виховання підростаючого покоління, зокрема і засобами цілеспрямованих телевізійних програм. Цим зумовлена тема даної статті – розкрити роль дитячих розважально-пізнавальних телевізійних передач у гуманістичному вихованні дітей.

Вважаючи телебачення самостійним і розвинутим комунікативним засобом, російський дослідник соціології мистецтва О. Карягін констатує, що воно містить у собі жанри, які відображають усе різноманіття дійсності в образно-естетичній формі. Свідомо і цілеспрямовано керуючи цією формою, телебачення формує свідомість молоді [3, 52].

С. Кара-Мурза вважає, що створення фіктивної реальності безпосередньо пов'язане з маніпуляцією людською свідомістю, тим більше сьогодні, коли залежність населення будь-якого віку від телебачення стала загальною. Особливо у дітей і підлітків ця залежність розвивається настільки, що завдає істотної шкоди фізичному і психічному здоров'ю. Тому західні лікарі, педагоги, політики виступають за авторитарні засоби виховання дітей, незважаючи на сповідання їхніми батьками демократичних принципів суспільного співжиття. Мотив такої сімейної політики – перш за все благо своїх дітей [2, 163].

Дослідженню стану українського телебачення для дітей і юнацтва присвячено наукову розвідку К. Кошак. Автором розглянуто ефірні традиції, принципи, функції, патогенні, психологічні, соціометричні аспекти вітчизняного мовлення для юнацтва. Запропонована дисертантом методика створення телевізійної продукції для дітей враховує можливості психологічних впливів на них через мистецтво слова та особливості телевізійного мовлення [5].

Провівши низку спеціальних експериментів, український віковий психолог Л. Чорна дійшла висновку про спотворюючий вплив телебачення на психофізіологію, психіку та поведінку молодої людини. Наприклад, тривале статичне перебування перед телевізором дитини здатне змінитися неприродним її збудженням, що виникає як компенсація гіподинамії у майбутньому. Дослідниця вказує на позитивні наслідки оприлюднення у зарубіжній пресі песимістичних результатів досліджень впливу телебачення на дітей і підлітків. Громадськість оперативно відреагувала на такі повідомлення: формувався суспільна думка, створювалися офіційні установи, які спеціально займалися вивченням впливу телебачення на соціальну поведінку людей. [10, 21-22].

У зв'язку з цим стає актуальним положення Т. Борисової про необхідність педагогічного контролю за сприйняттям учнівською молоддю продукції телебачення. Педагог повинен знати інтереси й потреби дітей через постійне спілкування з дитячою аудиторією [1].

О. Шайкіна вважає, що феномен телевізійного впливу спонукає глядачів до копіювання побаченого на телеекрані, а, враховуючи вікові психологічні особливості дитячої аудиторії, – на наслідування поведінки головних героїв телевізійних передач. Торкаючись проблеми впливу телебачення на формування духовної культури особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, їхніх естетичного і морального світогляду, авторка констатує тісну залежність між змістом телевізійних програм для дітей й розвитком у них [11].

Незважаючи на певні успіхи у вивченні проблеми дитячого телебачення слід констатувати, що розвиткові дитячого телебачення, його змісту, форм та жанрів приділено недостатньо уваги. Зазначену прогалину пропонується до певної міри подолати запропонованим дослідженням.

Дитяче телебачення – це система телевізійних передач (програм), адресованих молоді (дошкільного, шкільного, підліткового та юнацького віку) в освітньо-виховних та розважальних цілях у доступній для сприйняття формі й за участі названих категорій населення.

Зразком розважальної дитячої передачі є всеукраїнський національний телевізійний конкурс "Крок до зірок" (генеральний продюсер – ректор Київського національного університету культури і мистецтв М.Поплавський). Це єдиний в Україні телевізійний конкурс державного масштабу, який сприяє формуванню у дітей української ментальності. М.Поплавський переконаний, що "формуванню національну свідомість потрібно від коліскової пісні та молока матері і готувати кваліфікованих фахівців у будь-якій сфері слід змалечку, прищеплюючи любов до праці та наполегливість у досягненні мети" [6].

Розважально-пізнавальна телевізійна продукція (телефільми, пізнавальні передачі типу "Хочу все знати", мультфільми, тематичні ігри) цілеспрямовано впливає на свідомість дітей і підлітків. Вона привчає зацікавлено сприймати явища природи і суспільства, витвори мистецтва крізь призму живих зорових образів. Вітчизняні й зарубіжні постановники дитячих телевізійних програм прагнуть органічно поєднати цікавість сюжету, цінність інформації, ритмічну музику (бажано у виконанні талановитих дітей) й візуально-ігрові технології, важливі для прищеплення елементів спостережливості й серйозних художніх смаків.

Сучасних дітей та підлітків особливо приваблюють телепередачі, створювані за допомогою нових техніко-візуальних засобів. Характерною у цьому відношенні, наприклад, є пізнавально-розважальна телепередача "У kota Панаса" (регіональна телекомпанія "РІВНЕ-1", знята за допомогою комп'ютерної техніки). Головний герой цієї передачі є оповідачем пізнавальних житейських історій, супроводжуваних показом мультфільмів.

На вітчизняних телевізійних каналах нині транслюється понад 300 дитячих розважально-пізнавальних програм. За рубриками вони вибірково поділяються на: світоглядно-пізнавальні ("Коли мені було шість", "Іванове дитинство"); пізнавально-змагальні ("Конкурс від Пізнайка", "Ой, як цікаво!", "Пропоную гру"); зорієнтовані на вибір майбутньої професії ("Капітани власної долі", "Як я вирішив стати клоуном."); про малу батьківщину та рідну природу ("Місто", "Садиба", "Маленькі шедеври", "Лапи. Вушка. Хвостик").

Підліткову аудиторію приваблюють передачі "Маленькі сенсації", "Студія "Підліток" (Миколаїв), "Відеотусовка" (продукція харківських телевізійників). Улюбленою передачею глядачів дошкільного віку стали "Зустрічі з Гномиком" із циклу "Вечірня казка" (Львівське регіональне телебачення). Остання є захоплюючою багатосерійною виставою-грою. Роль гномика виконувала актриса Першого Українського театру для дітей та юнацтва Леся Войневич.

Дитяче телебачення відтворює на домашньому екрані картинку життєдіяльності дитячого садка ("Дівчинка Ліза та її друзі"). Такі передачі прищеплюють дошкільнятам знання і навички культури спілкування, сприяють формуванню естетичних смаків. Предметне художньо-естетичне спрямування мають фільми і передачі, трансльовані Євпаторійською дитячою телестудією Перший крок" (Автономна республіка Крим).

"Мальчишки и девчонки, а также их родители! Веселые истории увидите не хотите ли?" – цим пісенним зверненням розпочинається кожен випуск російського дитячого гумористичного кіножурналу "Єралаш", творці якого вже не одне десятиріччя сприяють формуванню доброї настрою маленьких

глядачів, їхніх батьків, дідусів та бабусь. Кумедні історії з шкільного життя приваблюють усі вікові категорії людей, позначених почуттям гумору. Міра освітньо-виховної якості зазначених кінотелевізійних проєктів зумовлюється спроможністю їх авторів зацікавити дитячу аудиторію запропонованою темою й ненав'язливо зорієнтувати кожного на досягнення індивідуальної життєвої мети.

Щовечора на телеканалі ТЕТ транслюється мультипрограма з репрезентацією кращих робіт вітчизняних кіностудій: "Союзмультфільм", "Українафільм", "Київнаукфільм", Одеської кіностудії тощо. Просякнуті ідеями гуманізму та дитиноцентричності мультфільми українського виробництва користуються у дітей та їх батьків стабільною популярністю мультсеріал про героїко-кумедні пригоди запорізьких козаків ("Як козаки..."), мультиплікаційні фільми режисера Л. Аристова "Солом'яний бичок", режисера В. Дахно "Енеїда", режисера Л. Зарубіна "Козлик та ослик" та ін.

Мультиплікаційні стрічки вітчизняних кіномайстрів неодноразово виборювали призові місця на міжнародних конкурсах. Зокрема, на Берлінському кінофестивалі 2003 р. короткометражний анімаційний фільм режисера С. Ковалю "Йшов трамвай № 9" було нагороджено "Срібним ведмедем". Він став другим після К. Муратової українським режисером, відзначеним престижним європейським кінофорумом.

Занепад українського кіновиробництва украї негативно позначився й на станові анімації. В одному з інтерв'ю наприкінці свого життєвого шляху видатний майстер мультиплікації В. Дахно зазначив, що цей мистецький жанр під силу було б відродити хіба меценатам, оскільки поодинокі анімаційні студії здебільшого переймаються рекламою [7, 32].

В умовах незадовільного фінансування кіновиробництва й браку потрібної для роботи сучасної комп'ютерної техніки багато талановитих художників-аніматорів, режисерів та дизайнерів мігрують за кордон й працюють на замовлення іноземних продюсерів комп'ютерних програм, відеоігор та мультфільмів. Найбільший сучасний виробник вітчизняної анімації в Україні – студія "Борисфен-С" – існує лише завдяки французьким інвесторам – змовникам переважно низькоякісної телевідеопродукції. Причому слід зауважити, що нині найпримітивніший зарубіжний мультсеріал чи повнометражний анімаційний фільм коштує значно дешевше у порівнянні з 5-7-хвилинним вітчизняним мультфільмом, навіть високохудожнім.

Небезпечним для духовного розвитку народу України стало неконтрольоване поширення іноземної культурної продукції. Передовсім ця тенденція стосується кіномистецтва й телебачення. Плюралізм у духовному розвитку суспільства дає змогу ознайомити широкий загал із цінностями та шедеврами світової культури, у тому числі й тими, які раніше через ідеологічні бар'єри були недоступними. Проте саме ця засада уможливила проникнення у духовний простір України антикультури. Загрозою для суспільства стало нав'язування насильства, розбещеності, а, отже, й антигуманності в умовах відсутності стійкого світоглядно-культурного імунітету.

Важливим у цьому відношенні стало заохочуване державними структурами виробництво анімаційно-телевізійних стрічок, присвячених вітчизняній історії. Першим з таких телевізійних проєктів став започаткований у 2007 р. на студії "Арт Відео" 20-серійний "Український літопис в іменах". Показ цього твору у всіх середніх школах України, трансляція його на телебаченні з вільним доступом в Інтернеті й випуском частини тиражу на магнітних носіях – відеокасетах й компакт-дисках стане стимулом формування моральних, духовних і етичних орієнтирів української молоді.

Перспективним міжнародним мистецьким проєктом правомірно вважати російсько-український кінофестиваль анімаційних фільмів "Крок", який щорічно проводиться з 1989 р. під гаслом "Аніматори всіх країн – одуховляйтеся!". Донині його незмінними співпрезидентами є майстри своєї справи – український режисер Д. Черкаський й російський мультиплікатор Е. Назаров.

Телепрограма "Шкідні новини" Полтавської обласної державної телерадіокомпанії "Лтава" випускає тележурнал для допитливих "Пізнайко". Автори передачі "Капітоня і компанія" навчають дбайливому ставленню до флори і фауни рідного краю. Щонеділі дитяча студія "Лтава" запрошує у гості на "Дитячу годину" з цікавими розповідями про дітей та дорослих. Про героїчні події історії й визначних діячів науки, культури та мистецтва – уродженців Полтавського краю оповідається в тематичних випусках телевізійної програми "Уроки історії".

Сприймаючи "Уроки тітоньки Сови" телеканалу "Інтер", дошкільнята й молодші школярі у формі захоплюючої гри прилучаються до різноманітних знань, потрібних у житті. Уроки географії під мудрим поглядом Тітоньки Сови маленькі телеглядачі засвоюють у компанії котів-бешкетників Яші, Кесі та Сіми й допитливого собаки Буля. Уроки ж гарної поведінки у телевізійному форматі цієї передачі навчають правилам поведінки вдома, на дитячому майданчику й у дитячому садку, прищеплюють знання і навички безпеки життєдіяльності.

Оригінальним анімаційним продуктом телевізійної компанії "Арт Відео" є суто рекламний багатосерійний проєкт "Пригоди кота Вікуртаса", що складається з 365 трихвилинних серій. Трансляція мультфільму на каналі ТЕТ привернула увагу масової дитячої та юнацької аудиторії, що відчутно підняло рейтинг каналу. Щомісяця на адресу головного героя надходило понад 5 тис. листів.

Найуспішнішим соціально-анімаційним проєктом став 12-серійний мультсеріал "Живчик та його друзі" (2007 р.), який демонструвався у ранковому ефірі на каналі "1+1".

Винятково важливим соціокультурним феноменом є гра, заняття, призначене для розваги, але з обов'язковим досягненням конкретної мети. Феномен гри історично виник на основі народних звичаїв та культових обрядів. Від епохи до епохи ігри видозмінювались, змінювалося і їхнє функціональне

призначення. Гра завжди мала вагоме значення у вихованні, навчанні і розвитку дітей як засіб психологічної підготовки до реальних життєвих ситуацій. Закономірно тому, що ігрові телевізійні передачі є найпопулярнішими у дитячої аудиторії.

Нині у світовому телевізійному просторі транслюється понад 3 тис. комерційних ігор. Американський канал ABC здійснює показ дев'ятисерійного ігрового шоу "Крит", учасники якого мають вичислити, хто саме з них є "кротом", який саботує роботу команди. Переможця очікує приз в 1 млн доларів.

На відміну від таких вестернізованих проєктів, духовно корисним є телепрограма "Найрозумніший", яка транслюється на телеканалі "Інтер". Це популярне телевізійне шоу сприяє динамізації пізнавальної активності дітей і підлітків, культивує знання та інтелігентність. У цій телепрограмі переможці попередніх турів інтелектуального конкурсу засвідчують свою обізнаність у різних галузях знань. Урешті визначається та нагороджується один найдопитливіший й найкмітливіший.

Відтак, великою популярністю у дитячо-юнацької аудиторії користуються розважально-пізнавальні телевізійні передачі, мультиплікаційні та художні фільми. Щоправда, гуманістично сформованій вітчизняній телепродукції доводиться витримувати жорстку конкуренцію з вестернізованими, нерідко сумнівної змістовної якості стереотипами західної масової телеаудіовізуальної культури. Назріла невідкладна потреба відродження, за участю й фінансовою підтримкою держави, мистецтва української мультиплікації й навчального телебачення, створення комплексу високоякісних розважально-виховних передач для дітей та юнацтва. У зв'язку з цим важливим аспектом подальших досліджень може бути проблема сучасної державної політики в галузі розвитку дитячого телебачення.

Використані джерела

1. Борисова Т. В. Основні засади педагогічного керівництва сприйняттям учнівською молоддю продукції телебачення / Т.В. Борисова // Збірник наукових праць молодих вчених. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 2. – С.248–250.
2. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием / С.Г. Кара-Мурза. – К.: Оріанте, 2000. – 448 с.
3. Карягин А. Телевидение и духовная культура / А. Карягин // Искусство голубого экрана: Сб. статей. – М.: Искусство, 1968. – С. 3-15.
4. Кейлина З. А. Телевидение в семейном воспитании / З.А. Кейлина. – Воронеж: Коммунар, 1969. – 190 с.
5. Кошак К.О. Українські телепрограми для дітей та юнацтва: концептуальні засади: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.08 "Журналістика" / К.О. Кошак; Київ: нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2007. – 20 с.
6. "Крок до зірок" і європейські традиції // Молодь України. – 2005. – 17 червня.
7. Невмержицька О.В. Розважальні програми основних каналів телебачення України як чинник морального виховання підлітків / О.В. Невмержицька; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2007. – 194, [1] с.
8. Саппак В. Телевидение и мы: Четыре беседы / В. Саппак. – М.: Искусство, 1988. – 167 с.
9. Строева А.С. Дети, кино и телевидение / А.С. Строева. – М.: Знание, 1962. – 47 с.
10. Чорна Л. Чи дивитися дитині телевізор?: [Про негативний вплив телебачення на психофізіологію, психіку та поведінку людини] / Л. Чорна // Дошкільне виховання. – 2003. – № 11. – С. 21-22.
11. Шайкіна О. О. Про вплив телебачення на формування моральних якостей і естетичних цінностей особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку / О.О. Шайкіна // Проблеми загальної та педагогічної психології. – К., 2004. – Т. 6, ч. 4. – С. 364–368.

УДК 130.2 + 124.4

Анастасія Олександрівна Кірієнко
аспірантка Національної музичної академії
України імені П. І. Чайковського

ІСТОРИЧНИЙ ЧАС ЯК ФАКТОР ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ: ДОСВІД ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

У статті розглянуто постановку проблеми історичного часу у філософських концепціях від античності до сучасності. Доведено, що проблема історичного часу як чинника творчого процесу досліджена не достатньо.

Ключові слова: час, історичний час, творчий процес.

The process of forming of problem of historical time is considered in the article in main philosophical concepts of the antiquity epoch, middle ages, new time and modern age, proved that the problem of the influence of historical time on the creative process is the relevance and necessity of studying.

Keywords: time, historical time, the creative process.

Проблема часу взагалі та історичного часу в особливості споконвіків викликала, викликає і буде викликати гарячу зацікавленість дослідників не лише тому, що є однією з найфундаментальніших філо-